

Οι σχέσεις της θεάς Κυβέλης με την περιοχή της Σάμου

Πολιτισμός / Αρχαιολογία

Βασιλική Γιαννούλη, Αρχαιολόγος

[Προηγούμενη δημοσίευση:<https://www.pemptousia.gr/?p=164964>]

Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας την περιγραφή των σαμιακών υπαίθριων ιερών της Μητέρας θεάς, η μελέτη των οποίων -θα πρέπει να σημειώσουμε- βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο, αξίζει να σταθούμε σε ορισμένα βασικά συμπεράσματα, ενδεικτικά ως προς την σημασία τους για την μελέτη της αρχαίας Σάμου. Η ίδια η έκτασή τους, μοναδική μέχρι στιγμής για ιερά αυτού του είδους στον ελλαδικό χώρο, τεκμηριώνει για πρώτη φορά την εξέχουσα σημασία της λατρείας της Κυβέλης στην πόλη της Σάμου⁷. Είναι γνωστό ότι οι πρώτοι ιεροί χώροι της θεάς στην Φρυγία, των αρχών του 7ου π.Χ. αι., κυρίως μεμονωμένες βραχώδεις προσόψεις και βαθμιδωτά μνημεία ή θρόνοι, βρίσκονταν συνήθως σε ορεινές, απομακρυσμένες περιοχές. Η θεά κατοικούσε στα όρη και ο πιστός την επισκεπτόταν στον φυσικό της χώρο. Τα ιερά των μεταγενέστερων εποχών, όπως

στην Φώκαια, την Έφεσο και την Σάμο εντυπωσιάζουν με την μεγάλη έκτασή τους και βρίσκονται είτε εκτός των τειχών της πόλης, είτε εντός (όπως εν μέρει στην περίπτωση της Φώκαιας) αλλά έξω από τον οικιστικό ιστό, όπως στην Σάμο.

Ωστόσο, θα πρέπει να λάβουμε υπ' όψιν ότι όσον αφορά στην Σάμο, οι παλαιότερες της αρχαϊκής εποχές είναι ελάχιστα ή καθόλου μελετημένες και θα είχε ενδιαφέρον να ερευνηθεί μελλοντικά η σχέση π.χ. του αρχαιότερου ιερού με το προ του αρχαϊκού τείχισμα της πόλης, αν αποδειχθεί ότι αυτό υπήρχε. Πρόβλημα ακόμη ίσως να αποτελεί και το γεγονός ότι μέχρι στιγμής δεν φαίνεται να υπήρχε παρόμοιο ιερό στην ανατολική πλευρά της πόλης, την πλησιέστερη προς την μικρασιατική ακτή, απ' όπου η λατρεία της θεάς πέρασε, όπως είπαμε, στην Ελλάδα, με την εξαίρεση δυο μεμονωμένων κογχών έξω από το ανατολικό σκέλος του τείχους. Στην περίπτωση που οι μελλοντικές έρευνες θα αποκαλύψουν περισσότερα στοιχεία στην περιοχή, καταδεικνύεται ότι τα ιερά ήταν έτσι διατεταγμένα που θα προστάτευαν την πόλη από τις τρεις ηπειρωτικές πλευρές (δυτική, βόρεια και ανατολική), ενώ η τέταρτη βρέχεται από την θάλασσα.

Η χρονολόγηση των ιερών παραμένει επίσης προβληματική, γιατί, όπως είναι γνωστό, δεν μπορούμε να βασιστούμε στην τυπολογία των κογχών, η οποία δεν χαρακτηρίζει με βεβαιότητα μια ορισμένη χρονολογική περίοδο, αλλά ούτε και στα στυλιστικά χαρακτηριστικά των ελάχιστων σωζόμενων λαξευμένων στις κόγχες αναγλύφων, πολύ φθαρμένων από την μακρόχρονη έκθεσή τους στις καιρικές συνθήκες.

Τα κινητά ανάγλυφα που έχουν μελετηθεί, λίγα σε αριθμό σε σχέση με την έκταση των ιερών, ανήκουν ένα στην υστεροαρχαϊκή (βλ. σημ. 5), όπως αναφέραμε παραπάνω, περίοδο και τα υπόλοιπα στους ελληνιστικούς χρόνους[1]8, αλλά πάντως η ακριβής τους προέλευση παραμένει άγνωστη. Ωστόσο τα πρώτα ευρήματα και οι συγκριτικές μελέτες στο δυτικό ιερό, του οποίου όμως μόλις άρχισε η ανασκαφή, μας επιτρέπουν την υπόθεση ότι πρόκειται για το αρχαιότερο από τα ιερά, το οποίο με την πάροδο των αιώνων επεκτάθηκε στις βόρειες παρυφές της πόλης. Αν το σύνολο των ιερών ήταν αφιερωμένο στην Μητέρα θεά δεν είναι ακόμα απόλυτα τεκμηριωμένο, η θέση όμως του δυτικού ιερού είναι ιδανικά επιλεγμένη, μεταξύ του Αρτεμισίου προς Ν. και του Θεσμοφορίου προς Β. του, αφού είναι γνωστό ότι οι λατρείες των τριών αυτών γυναικείων θεοτήτων είναι σχετικές μεταξύ τους. Θα πρέπει ακόμα να έχουμε κατά νου ότι η αρχαία Σάμος είναι Ιωνία και είναι πολλές οι ιωνικές πόλεις στην απέναντι μικρασιατική ακτή που αφιέρωσαν εκτεταμένα υπαίθρια ιερά στην προστάτιδα Μητέρα-θεά Κυβέλη.

Οι προβληματισμοί αυτοί θέτουν οπωσδήποτε ερωτήματα που παραμένουν προς το παρόν ανοικτά, στα οποία όμως ελπίζουμε ότι θα δώσει απαντήσεις η ολοκλήρωση της μελέτης των ιερών, ώστε να έχουμε ακριβέστερη εικόνα της τοπογραφίας της αρχαίας πόλης της Σάμου.

Παρατήρηση: Το παρόν άρθρο δημοσιεύτηκε στο τεύχος Νο 12 (Αύγουστος - Νοέμβριος 2003) του περιοδικού ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ.

7. Αντίθετα, στην γειτονική Ιωνία μεγάλης έκτασης υπαίθρια ιερά της Μητέρας θεάς υπάρχουν πολλά, ενδεικτικά ως αναφερθεί η περίπτωση της Φώκαιας, τα αντίστοιχα ιερά της οποίας παρουσιάζουν μεγάλες ομοιότητες με τα σαμιακά, δύο δε απ' αυτά βρίσκονται, όπως και στην Σάμο, εντός των τειχών της πόλης, βλ. O. Özyigit - A. Erdogan, *Les sanctuaires de Phocée à la lumière des dernières fouilles. In: Les cultes des cités phocéennes. Actes du colloque international organisé par le Centre Camille-Jullian (Aix-en-Provence/Marseille, 1999), σ. 17-23.*

8. R. Horn, *Hellenistische Bildwerke auf Samos, Samos XII (1972), nr. 84, 84a-f, 174a-d, Beil. 12, 26, pl. 59.*

<http://bit.ly/2tlf6yA>